

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS ЯК ДЕСКРИПТОР ЯКОСТІ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

SOFT SKILLS FORMATION AS A DESCRIPTOR OF MODERN HIGHER EDUCATION QUALITY

Проблема формування soft skills посідає вагомe місце серед актуальних напрямів підготовки фахівців у різних сферах діяльності. Процес надання якісних освітніх послуг напряму пов'язаний із розвитком компетентностей, необхідних для працевлаштування, самореалізації та соціальної адаптації.

У статті розглянуто питання щодо висвітлення ролі й значення soft skills для професійного розвитку особистості; з'ясування точок взаємодії hard і soft skills у процесі підготовки майбутніх фахівців у різних сферах діяльності. Окремо привернуто увагу до питання змістовного наповнення soft skills і визначення фундаментального значення вказаних навичок як індикатора якості вищої освіти.

Поєднуючи розвиток професійних, технічних ("hard skills") і гнучких навичок ("soft skills"), зростає якість і прогресивність освітньої політики, що дозволяє досягнути високих показників у процесі формування гармонійної особистості, розвинути в неї навички ораторського мистецтва, взаємодії, комунікації, вдосконалити управлінські й лідерські якості, сформувати критичне й стратегічне мислення.

Надання можливості розвивати soft skills є свідченням прогресивної освітньої політики, яка відповідає вимогам ринку праці, кращим міжнародним практикам і стандартам. Недооцінка ролі й значення закріплення в освітній парадигмі необхідності формування універсальних навичок командної роботи значно звужує перспективи успішної соціалізації, побудови кар'єри й досягнення успіху студентами. Зниження рівня якості освіти є прямим наслідком невикористання сучасних інструментів і практик, які розвивають навички міжособистісної взаємодії, лідерські й управлінські якості, універсальні й прикладні вміння.

Відзначимо, що формування гнучких навичок повинно бути орієнтиром для всіх учасників освітнього процесу, а цінності, які лежать в основі soft skills, потребують чіткого закріплення в освітніх програмах, практиках і стандартах. Це дозволить підвищити рівень освіти на якісно новий щабель і сформувати міцні основи для розвитку особистості.

Ключові слова: *якість освіти, особистість, система вищої освіти, soft skills, hard skills.*

The problem of forming soft skills occupies an important place among the current areas of training in various fields. The process of providing quality educational services is directly related to the development of competencies necessary for employment, self-realization and social adaptation.

The article considers the issue of highlighting the role and importance of soft skills for professional development of the individual; clarifying the points of interaction of hard and soft skills in the process of training future professionals in various fields. Special attention is paid to the issue of content of soft skills and determining the fundamental importance of these skills as an indicator of the quality of higher education.

Combining the development of professional, technical skills ("hard skills") and flexible ("soft skills") increases the quality and progressiveness of educational policy, which allows to achieve high performance in the process of forming a harmonious personality, develop skills in public speaking, interaction, communication, improve managerial and leadership qualities, to form critical and strategic thinking.

Providing opportunities to develop soft skills is evidence of a progressive educational policy that meets the requirements of the labor market, best international practices and standards. Underestimation of the role and importance of consolidating in the educational paradigm the need to form universal skills of teamwork significantly narrows the prospects for successful socialization, building a career for student success. The decline in the quality of education is a direct consequence of the non-use of modern tools and practices that develop interpersonal skills, leadership and management skills, universal and applied skills.

Note that the formation of flexible skills should be a guide for all participants in the educational process, and the values that underlie soft skills need to be clearly enshrined in educational programs, practices and standards. This will raise the level of education to a qualitatively new level and form a solid foundation for personal development.

Key words: *quality of education, personality, system of higher education, soft skills, hard skills.*

УДК 378.14

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/39.1>

Аверіна К.С.,

докт. пед. наук,
доцент кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи
Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

Байрамова О.В.,

канд. філософ. наук,
доцент кафедри природничо-математичних та інженерно-технічних дисциплін
Дунайського інституту водного транспорту
Державного університету інфраструктури та технологій

Япринець Т.С.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри географії, методики її навчання та туризму
Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Опанування навичок та вмінь, формування необхідних компетентностей традиційно вважаться важливим індикатором якості освіти. Сучасна освітня система розвиває як soft skills, так і hard skills, враховуючи вимоги ринку праці, потреби кадрового забезпечення, вітчизняні тренди та тенденції розвитку економіки.

Одними з найбільш вагомих навичок, необхідних для прогресивного навчання, працевлаштування та кар'єрного зросту є софт скіли (soft skills). Необхідність розвитку soft skills пояснюється важливістю побудови системи конструктивного спілкування, командної роботи, критичного мислення, ведення переговорних процесів, що лежить в основі вказаного типу навичок. Огляд

ключових аспектів формування soft skills дозволять узагальнити основні практики, які стосуються питання розвитку в особистості зазначених навичок, та сформуванню повноцінне розуміння актуального підходу щодо розвитку необхідних навичок та компетентностей у контексті забезпечення якості освіти. Натепер питання формування софт скілів є актуальним для усіх учасників освітнього процесу, що змушує продовжувати наукові дослідження у вказаному напрямку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Опрацювання питання розвитку soft skills в системі вищої освіти стало об'єктом вивчення багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Вказана проблематика жваво обговорюється на конференціях та форумах, окреслюється за різними напрямками наукових досліджень. Значну увагу теоретичним та практичним аспектам soft skills присвятили такі вчені, як К.О. Коваль, С.І. Мединська, Т.М. Смагіна, О.М. Шуневич, Г.В. Корнюш, Н.А. Бородіна, С.І. Чеберячко, Н.А. Шевчук та багато інших. Дослідники акцентують увагу на змістовному наповненню поняття soft skills, розмежуванню «твердих» та гнучких навичок, відзначають необхідність вивчення soft skills у контексті опанування інших дисциплін. Окрема увага приділяється значенню soft skills для працевлаштування та побудови успішної кар'єри, ефективної соціалізації та розвитку критичного мислення.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значний науковий інтерес до проблематики формування у студентів soft skills вказане явище є недостатньо дослідженим у контексті з'ясування ролі та значення вказаних умінь в забезпеченні якості сучасної системи вищої освіти. Важливим напрямом наукових напрацювань залишається визначення факторів впливу та прикладної спрямованості soft skills для підвищення стандартів надання освітніх послуг та подальшої професійної успішності студентської молоді.

Мета статті – окреслити ключові аспекти, пов'язані з формуванням soft skills як засобу визначення якісних показників вітчизняної моделі вищої освіти. Визначена мета передбачає виконання таких завдань: визначення ролі soft skills для професійного розвитку особистості; з'ясування взаємодії hard та soft skills у процесі підготовки майбутніх фахівців; аналізу змістовного наповнення soft skills та окреслення їх значення як індикатору якості вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Для вітчизняної системи освіти поняття soft skills є недостатньо дослідженим, зважаючи на новизну вказаного компонента навчання. Разом із тим, наявна практика та досвід освітньої діяльності засвідчує той факт, що формування у студентів високого рівня «м'яких навичок» є індикатором якості та прогресивності освіти.

Забезпечення якості сучасної освіти – складний та багатокомпонентний процес, який залежить від багатьох чинників та умов. Характеризуючи відповідність галузі освіти основним вимогам суспільства, необхідно звернути увагу на підтвердження якості освітньої послуги, здобутої студентами під час навчання. У розрізі цього питання реформування системи вищої освіти має чітку спрямованість на підвищення якості надання освітніх послуг, націленість на отримання як вузькопрофесійних компетенцій, так і навичок командної роботи та взаємодії.

Питання підготовки майбутніх фахівців напряму пов'язано з формуванням двох типів навичок: професійних (технічних) «hard skills» («тверді» навички) та управлінських, комунікативних, навичок взаємодії та ораторського мистецтва «soft skills» («гнучкі» або «м'які» навички). Вважаємо, що набуття soft skills у процесі здобуття вищої освіти є принципово важливим чинником для початку професійної кар'єри, успішного входження в професію.

Дослідження, проведені американськими вченими, підтверджують актуальність підвищення ступеня володіння навичками соціальної взаємодії та міжособистісного спілкування. Науковець Д. Гоулман переконує, що визначальними у процесі корпоративного навчання є саме soft skills. Отримання вказаних навичок впливає на кар'єрне зростання та пов'язується з емоційним інтелектом [1].

Опрацюючи питання удосконалення освітньо-виховного процесу в закладі вищої освіти, фахівці звернули увагу на те, що вища освіта повинна враховувати вимоги ринку праці та сприяти опануванню основних soft skills. Важливо забезпечити практику їх застосування впродовж усього навчання, адже soft skills не тільки доповнюють hard skills і створюють нові можливості, вони ще сприяють розвитку та формуванню професійності [2, с. 23].

Навчальний процес повинен бути націлений на розвиток індивідуальності шляхом опанування soft skills, їх застосування на практиці. Це є необхідним аспектом не тільки становлення особистості, але в і задоволення потреб ринку праці та для ефективного працевлаштування. Професійне й особистісне зростання значною мірою залежить від повноцінного застосування отриманих навичок (наприклад, взаємодії та командної роботи).

Підготовка майбутніх фахівців повинна формувати основи ефективної комунікації, закладати підвалини для розвитку лідерських якостей, необхідних в сучасній діловій організації.

Практичний досвід забезпечення розвитку soft skills у студентів вищої школи засвідчує, що поряд з професійними компетентностями існують «м'які навички», які визначають засади професійної самореалізації фахівців, зокрема: уміння працювати в команді, лідерські якості, креативність, організаторські здібності, комунікація, емоційний

інтелект, робота з інформацією, системне мислення, мотивація. З метою ефективної адаптації до умов роботи студенти потребують рекомендацій та роз'яснень з питань розвитку «м'яких навичок», від яких залежить професійний та особистісний успіх [3, с. 137, 144].

Питання розвитку soft skills в межах освітнього процесу потребує чіткого закріплення в освітніх програмах підвалин для опанування студентами відповідних професійних і життєвих компетентностей, володіння якими значною мірою вплинуло б на їх соціалізацію, життєву позицію, професійну успішність. На сьогодні значення soft skills поступово прирівнюється до професійних навичок (hard skills), адже особистісні якості, пов'язані з командною формою роботи та ефективним спілкуванням, стають все більш затребуваними та визнаними.

К.О. Коваль стверджує, що збільшення зацікавленості у роботодавців викликає саме розвиток soft skills, розвиненість яких вважається не менш важливим ніж оволодіння професійними (технічними) знаннями та вміннями. На переконання науковця сучасні реалії ринку праці вимагають досконалого володіння "soft skills" (чесність, ініціативність, працелюбність, здатність до навчання, творчі здібності), однак їх складно виміряти, а їх оцінка має суб'єктивний характер [4, с. 166].

Дійсно, показник розвитку soft skills є важким в оцінюванні. З огляду на це, виникають труднощі в прямому закріпленні в освітніх програмах складових частин для всебічного вивчення вказаного напрямку та застосування отриманих знань на практиці. Відзначимо, що суттєву роль відіграють різні форми участі студентів у житті закладу освіти (художня самодіяльність, наукова та спортивна діяльність)

С.О. Квітка й Д.М. Нестерчук слушно зауважують, що soft skills напрацьовуються за активної участі студента в різноманітних гуртках, спілках, громадських об'єднаннях, наукових товариствах та студентському самоврядуванні, водночас розвиваються та поступово вдосконалюються його комунікативні навички та уміння [5].

Розвинуті навички є свідченням чіткої освітньої програми та заходів, які проводяться у закладі вищої освіти. Можливість розвитку в межах освітнього середовища прикладних, а також комунікативних, управлінських та стратегічних навичок є свідченням престижності закладу, високого рівня педагогічних кадрів та високого рівня організації роботи.

На жаль, у вітчизняних закладах освіти інколи спостерігаються явища недооцінки необхідності формування та розвитку у студентської молоді "soft skills". Так, в українських вузах помилково вважається, що лише навчальні дисципліни професійного спрямування забезпечують ефективну роботу фахівця та сприяють його кар'єрному зростанню [6, с. 106]. Адже, зміна форм та методів роботи на підприємствах, в установах та організа-

ціях вимагає від фахівців навиків конструктивної взаємодії, спілкування, критичного мислення, аналізу та соціалізації. Разом із тим застарілі підходи до навчання у вітчизняних закладах вищої освіти (далі – ЗВО) покликані забезпечувати розвиток вузькопрофільних навичок, уникаючи формування та закріплення теоретико-прикладних аспектів застосування soft skills у повсякденному житті.

Досліджуючи концептуальні підходи до визначення soft skills у сучасних освітніх та професійних моделях, Ю.В. Дроздова й О.В. Дубініна вказали, що розвитку "soft skills" не приділяється належна увага в абсолютній більшості закладах вищої освіти в Україні, проте основний акцент зроблено на опанування «твердих навичок», пов'язаних зі знанням фундаментальних та спеціальних дисциплін, здобуттям практичної підготовки [7].

Потрібно зауважити, що попри наявні труднощі, поступово питання закріплення необхідності опанування студентами soft skills може вийти на якісно новий рівень. Необхідність ведення ділового спілкування, сходження на академічній і професійній арені повинні стимулювати закріплення необхідних інструментів опанування вказаними навиками у навчальному процесі.

Опрацьовуючи вказану проблематику, Г.В. Корнош зауважив, що під час розвитку особистісних і міжособистісних навичок попит на формування м'яких навичок повинен зрости і стати пріоритетним напрямом підготовки фахівців у закладах вищої освіти. Важливо, щоб педагогічні кадри звернули увагу на процес формування м'яких навичок, мали чітке явлення про те, які саме навички вони хотіли б сформувати в студентів, і підібрати відповідні методи навчання з метою моделювання ситуації, за якої м'які навички можуть бути сформовані максимально природно [8, с. 99].

Окремої уваги заслуговує питання впровадження програм розвитку особистості, у яких отримання професійних та технічних знань будуть не просто доповнюватись навичками командної роботи (soft skills), а становитимуть окрему, визначальну складову частину освітнього процесу, без якого середовище розвитку особистості вважатиметься неповноцінним.

Погоджуємося з думкою В.А. Мандрагелі, що ретельно розроблена, спланована та опрацьована система освіти є ключовою у процесі розвитку людського капіталу, а soft skills постають невід'ємною складовою частиною фахівця будь-якої спеціальності. Крім того, soft skills орієнтовані на гармонічний розвиток особистості, формування загальноприйнятних у глобальному світі характеристик людини і фахівця [9].

Досягнення сформованості soft skills на пряму залежить від закріпленої системи освіти, яка визнає значущість розвитку універсальних рис, притаманних якісним фахівцям різних сфер та рівнів діяльності.

Не випадково С.І. Мединська, звертаючись до питання розвитку та оцінювання soft skills у здобувачів вищої освіти, визначає soft skills як універсальні компетентності, формування яких є невід'ємним компонентом підготовки майбутніх фахівців усіх спеціальностей, які повинні бути інтегрованими у процес навчання під час вивчення дисциплін з різних циклів підготовки [10, с. 219–220].

Універсальність вказаних навичок пов'язана з можливістю їх використання за різними напрямками розвитку для досягнення успішності під час працевлаштування, веденні проєктної роботи, організації бізнесу тощо. Такі навички дозволяють постійно зростати, підвищувати фахову компетентність, знайти своє місце у соціумі та побудувати успішну кар'єру. Також, правильне та послідовне використання soft skills позитивно позначається на подальшій навчально-науковій діяльності.

Аналізуючи питання побудови успішної кар'єри, варто наголосити на необхідності отримання якісної освіти, що містить здобуття необхідної інформації та навичок, які дозволять фахівцю успішно брати участь у різних формах роботи, розкривати свій потенціал.

Безсумнівно, soft skills є «навичками XXI століття», що сприяють саме розвитку особистості та визначенню її позиції в соціумі. Своєю чергою опанування та закріплення таких навичок набуває все більшої значущості в конкурентоспроможності особистості на ринку праці. Соціалізація особистості, на наше переконання, суттєво залежить від розвитку soft skills і набуває пріоритетного значення в сучасному освітньо-виховному процесі. Процес особистісного й соціального становлення студента передбачає отримання необхідного рівня функціональної грамотності (оволодіння універсальними компетентностями).

Попри необхідність широкого впровадження різноманітних форм роботи, необхідних для підвищення рівня розвитку soft skills, виникає також потреба підготовки фахівців, які б мали необхідні організаційні якості та педагогічні вміння, націлені на використання відповідних практик.

Досліджуючи питання підвищення розвитку гнучких навичок, Т.М. Шмагіна й О.М. Шуневич визначили, що організовуючи підготовку та перепідготовку педагогічних кадрів необхідно робити акцент на розвиток гнучких навичок (soft skills) учителів на курсах підвищення кваліфікації, що містить чотири блоки: блок розвитку комунікативних навичок; блок розвитку особистісних навичок (саморегуляція); блок розвитку ефективного мислення; блок розвитку діяльнісних навичок (управління) [11].

Зауважимо, що вказаний розподіл та визначення напрямів розвитку гнучких навичок може бути позитивно використаний і в процесі навчання студентів, що сприятиме підвищенню якості освіти та впровадженню системного підходу до формування вказаного набору компетентностей.

Підсумовуючи висвітлені позиції, зауважимо, що закладений в освітню програму механізм застосування soft skills є важливим індикатором якості освіти, оскільки:

1. Натепер soft skills є необхідним набором компетентностей для успішної соціалізації, науково-навчальної діяльності, успішного працевлаштування та кар'єрного росту.

2. Універсальний характер, притаманний гнучким навичкам, проявляється в можливості їх застосування в різноманітних ситуаціях професійно-ділового характеру, впливає на ефективну побудову комунікативних процесів, створює додаткові можливості для налагодження управлінських процесів.

3. Якість організації освітнього процесу залежить як від розвитку вузькопрофільних теоретичних технічних знань, так і навичок командної роботи, взаємодії та критичного мислення (soft skills).

4. Вимога до засвоєння та розвитку soft skills є наскрізною, що потребує формування визначеного набору компетентностей в усіх учасників освітнього процесу.

Висновки. Забезпечення якості вищої освіти пов'язано з формуванням набору ключових компетентностей, необхідних для формування гармонійної особистості, розкриття потенціалу та успішного працевлаштування студентської молоді. Особливе місце у процесі професійного навчання відіграють "soft skills", які гармонійно доповнюють професійні (технічні) навички ("hard skills"), на котрі зроблено акцент у сучасних програмах підготовки. Сучасні тенденції розвитку освіти змушують переглянути встановлені стандарти підготовки студентів та визнати необхідність формування soft skills – навичок взаємодії, емоційного інтелекту та одного з основних факторів професійної успішності. Зважаючи на вимогу ринку праці, зростає необхідність досконалого володіння м'якими навичками, формування яких відбувається, в тому числі, завдяки навчанню та вихованню в закладах вищої освіти. Як наслідок формування soft skills у студентської молоді є свідченням високого рівня підготовки педагогічних кадрів ЗВО.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гоулман Д. Эмоциональный интеллект. Москва : АСТ, 2009. 480 с. URL: <https://booksonline.com.ua/view.php?book=51983&page=2> (дата звернення: 16.08.2021).
2. Удосконалення освітньо-виховного процесу в закладі вищої освіти : Збірник науково-методичних праць. Випуск 24 / Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного. Мелітополь, 2020. 581 с.
3. Коляда Н.М., Кравченко О.О. Практичний досвід формування "soft-skills" в умовах закладу вищої освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих*

вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка : Науковий збірник. 2020. Том 6. № 27. С. 137–145.

4. Коваль К.О. Розвиток “soft skills” у студентів – один з чинників для їх працевлаштування. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2015. № 2. С. 162–167. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vvpi_2015_2_26 (дата звернення: 16.08.2021).

5. Квітка С.О., Нестерчук Д.М. Soft skills як передумова успішної кар’єри фахівця в галузі електроенергетики. *Розвиток сучасної науки та освіти: реалії, проблеми якості, інновації* : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Мелітополь, 27–29 травня 2020 р. С. 376–379. URL: <http://elar.tsatu.edu.ua/handle/123456789/11242> (дата звернення: 16.08.2021).

6. Лавриш Ю.Е. Навички соціальної взаємодії як необхідна складова підготовки інженерів у сучасному університеті. *Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Психологія. 2015. Вип. 37. С. 104–111.

7. Soft Skills – невід’ємні аспекти формування конкурентоспроможності студентів у XXI столітті : міжвузівський науково-методичний семінар : тези допові-

дей. Київ, 2020. 90 с. / КНТЕУ. URL: <https://knute.edu.ua/file/NjY4NQ==/f5e21f8fa4b196951d084e7e586ab122.pdf> (дата звернення: 16.08.2021).

8. Корнюш Г.В. Формування м’яких навичок у студентів закладів вищої освіти в контексті навчання іноземних мов. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв’язки*. 2020. № 36. С. 99–110.

9. Проблеми та шляхи реалізації компетентного підходу в сучасній освіті : матеріали Міжнародної науково-методичної Інтернет-конференції, 14–15 травня 2020 р. / за заг. ред. О.А. Жукової. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2020. 344 с.

10. Мединська С.І. Розвиток та оцінювання soft skills при формуванні іншомовної компетентності у здобувачів вищої освіти в галузі туризму, готельно-ресторанної справи та міжнародного бізнесу. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогічні науки»*. Дніпро : Університет імені Альфреда Нобеля, 2020. № 1 (19). С. 219–223.

11. Смагіна Т.М., Шуневич О.М. Умови розвитку гнучких навичок (soft skills) педагогів у процесі навчання на курсах підвищення кваліфікації. *Український педагогічний журнал*. 2019. № 2. С. 73–80. URL: http://zippo.net.ua/data/files/2019/statja_soft%20skills_2019.pdf (дата звернення: 16.08.2021).